

УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ, НАУКИ ТА МОЛОДІ ВОЛИНСЬКОЇ ОДА
ВОЛИНСЬКИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ВІДДІЛ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

**ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ОСВІТНІЙ АСПЕКТ**

*Матеріали
обласної науково-практичної конференції*

10 жовтня

Луцьк–2019

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 5 від 26 грудня 2019 р.)*

Редакційна колегія:

Олешко П.С., кандидат історичних наук, доцент, ректор Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

Вітюк В.В., кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-методичної роботи Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

Ільїн Л. В., доктор географічних наук, професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Савош В.О., кандидат педагогічних наук, завідувач відділу фізико-математичних дисциплін Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

Ткачук Н. М., кандидат педагогічних наук, проректор з наукової роботи Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти

Фесюк В.О., доктор географічних наук, професор Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

П 77

Природно-заповідний фонд Волинської області: освітній аспект: матеріали обласної науково-практичної конференції (10 жовтня 2019 р., м. Луцьк) / упоряд.: Н. В. Григор'єва, Мацюк Л.М. – Луцьк: Волинський ІППО, 2019. – 282 с.

До збірника увійшли статті та тези доповідей учасників обласної науково-практичної конференції. Серед авторів – науковці, досвідчені педагоги-практики, методисти. Матеріали збірника мають практичну та науково-методичну значимість і призначені вчителям природничих дисциплін, класним керівникам, керівникам методичних об'єднань, всім, хто цікавиться питаннями вивчення та охорони природно-заповідного фонду Волинської області, яке на сьогодні є одним з важливих напрямів освітнього процесу і складовою екологічної безпеки.

Матеріали відтворено з авторських оригіналів, в авторській редакції

УДК 378.015:502.17

©Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2019
Григор'єва Н.В., Мацюк Л.М. (упорядкування), 2019

ЗМІСТ

Ткачук Надія	Вступ	7–10
Тарасюк Ніна,	Екологічні ризики екосистем пзф Волині в умовах змін клімату....	11–
Полянський Сергій		17
Сухомлін Катерина,	Перспективи створення загальнозоологічного заказника місцевого	17–
Зінченко Марія	значення «кічкарівські ставки» у м. Луцьк Волинської області.....	24
Павловська Тетяна,	Джерела інформації про природно-заповідний фонд Волинської	24–
Рудик Олександр,	області	34
Геналюк Роман		
Ільїн Леонід	Озера Волинської області: ресурси, використання, оптимізація.....	34–
		40
Квач Ігор	Ківерцівський національний природний парк «Цуманська пуца» –	40–
	унікальний природний комплекс Волинського Полісся.....	43
Гладич Валентина	Формування та розвиток ключових компетентностей учнів через	43–
	вивчення природно-заповідних територій рідного краю.....	46
СЕКЦІЯ 1.	Формування професійної компетентності вчителя щодо	47
	впровадження освіти в інтересах збалансованого (сталого)	
	розвитку, екологічної освіти та виховання	
Григор'єва Наталія	Вивчення природоохоронних об'єктів рідного краю як основа	47–
	формування природничо-наукової компетентності вчителя та учнів	52
Коцун Лариса,	«Сидоруків парк» як об'єкт краєзнавчого вивчення	52–
Кузьмішина Ірина,		54
Мацюк Лариса		
Коцун Борис,	Співпраця факультету педагогічної освіти і соціальної роботи	55–
Остапчук Валентина	СНУ імені Лесі Українки та Волинського обласного еколого-	57
	натуралістичного центру у підготовці майбутніх вихователів	
	закладів дошкільної освіти.....	
Сорочинська Ірина	Орієнтири розвитку екологічної освіти вчителів у співпраці з	57–
	Ківерцівським національним природним парком «Цуманська пуца»	65
Сахнюк Наталія	Формування професійної компетентності вчителя щодо	65–
	впровадження освіти в інтересах збалансованого розвитку,	70
	екологічної освіти та виховання	
Сушик Леся,	Використання власних польових досліджень учителя у	70–
Пушкар Надія	формуванні природничої компетентності учнів.....	78
Цибульська Ірина	Еколого-освітня діяльність центру позашкільної освіти у співпраці з	79–
	навчальними закладами освіти в межах КНПП «Цуманська пуца»	85
СЕКЦІЯ 2.	Природно-заповідний фонд рідного краю як середовище	86
	формування та розвитку природничо-наукової	
	компетентності учнів і екологічного виховання	
Динька Ольга	Природно-заповідний фонд рідного краю як середовище	86–
	формування та розвитку природничо-наукової компетентності учня	88

Лепка Ольга	Особливості використання об'єктів природно-заповідного фонду Волинської області на уроках географії	88– 91
Барський Юрій, Бенедюк Валентина	Інноваційні підходи до процесу екологічного виховання учнів	91– 93
Голуб Геннадій, Погребський Тарас, Кошулинська Тетяна, Федчик Аліна, Юрковська Юлія Малаховська Ольга	Екологічна освіта та виховання в Новій українській школі.....	94– 97
Поліщук Наталія	Краєзнавчий підхід у викладанні географії.....	97– 102
Водько Оксана	Екологічна стежка як засіб формування ключової компетентності «Екологічна грамотність і здорове життя»	102– 106
Кащенко Мирослава	Особливості формування та розвитку природничо-наукової компетентності здобувачів освіти у напрямку екологічного виховання під час вивчення біології у 9-11 класах	106– 112
Савчук Людмила	Краєзнавчий аспект у викладанні хімії	112– 115
Бущук Сергій, Вовк Олександр	«Як вивчати річки?» розбираємо на прикладі річок Національного природного парку «Прип'ять-Стохід».....	115– 119
Чабанчук Валентина	Екологічні проблеми незаконного видобутку бурштину в Любешівському районі Волинської області.....	120– 123
	Формування екологічної освіченості учнів у середовищі природо-заповідного фонду рідного краю.....	123– 125
СЕКЦІЯ 3.	Наукові та навчальні дослідження в межах природно-заповідних територій. Рекреаційний потенціал природоохоронних об'єктів Волинської області	126
Мацок Лариса	Природоохоронний фонд Волині як інтеграційна площина змісту екологічної освіти.....	126– 131
Гребенюк Тетяна	Рекреаційні ресурси Волині: соціальний та економічний аспект.....	131– 141
Пугач Сергій	Використання нових методів дослідження територій ПЗФ (на прикладі Шацького НПП).....	141– 145
Саковець Олександр	Природно-заповідний фонд як чинник розвитку екологічного туризму в Рожищенському районі Волинської області.....	146– 148
Савченко Світлана	Природоохоронні території Скулинського лісництва: охорона та збереження рідкісних рослин урочища Нечимне.....	148– 153
Зінчук Галина	Сучасний стан ценопопуляції любки дволистої (<i>Platanthera bifolia</i> (L.)Rich.) у Горохівському районі Волинської області.....	153– 155
Хомич Алла	Розробка маршрутів та узагальнення результатів історико-географічної експедиції «Шляхами Волині»	155– 160
Смаль Наталія	Відновлення популяції орхідних на території КНПП «Цуманська	160–

	пуща».....	171
Яценюк Алла	Дослідження місцевих водних джерел – як елемент формування практичних навичок школярів.....	172– 178
Мізіук Микола	Стан та перспективи розвитку природно-заповідного фонду Маневиччини.....	179– 181
Мотрунчик Лариса	Дослідження на екологічній стежці.....	181– 184
Семенюк Лілія	Природно-заповідний фонд Троянівського лісництва.....	184– 191
Матвійчук Людмила, Гребенюк Тетяна	Роль природно-заповідних територій Волинської області у розвитку туристичної галузі	192– 194
Нетробчук Ірина, Забокрицька Мирослава	Природно-заповідні території та об'єкти в межах басейну річки Цир у Волинській області.....	194– 197
Льбіна Ольга	Болота Волинської області та їх роль у збереженні ландшафтного та біотичного різноманіття.....	197– 203
Карпюк Зоя, Фесюк Василь, Антипюк Олена	Картографічна складова підвищення поінформованості про стан природно-заповідного фонду Волинської області.....	203– 208
Мельнійчук Михайло, Безсмертнюк Тарас, Ахмедов Богдан	Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Байрак» як об'єкт рекреаційного використання.....	208– 213
Нечипорук Максим	Передумови та чинники розвитку екотуризму у Ківерцівському національному природному парку «Цуманська пуща.....	214– 221
Міщенко Олена	Культові об'єкти Шацького національного природного парку, як складова розвитку туризму та рекреації	221– 223
Мельнійчук Михайло, Мазур Іван, Горбач Вікторія, Коваль Дмитро	Використання об'єктів природно-заповідного фонду Турійського району в рекреації.....	223– 232
Марченко Євгенія, Мочebroда Олена, Созонюк Людмила	Дослідження оцінки стану витоку річки Турія – пам'ятки природи місцевого значення.....	232– 240
Сорочук Ірина	Використання місцевого матеріалу природоохоронного змісту в екологічному вихованні учнів.....	240– 245
Сорочук Ірина	Ентомологічне та ландшафтне різноманіття ставка в урочищі «Загали»	245– 251
Тищук Іван, Гребенюк Юрій	Дослідницька і пошукова робота під час туристичних походів та експедицій	251– 259
Уманська Наталія,	Екологічна стежка як форма здійснення екологічного туризму в	259–

	межа кнпп «Цуманська пуща»	265
Чир Надія,	Рекреаційний потенціал природоохоронних територій басейну	265–
Качаровський Роман,	річки Вижівка.....	268
Єрко Ірина,		
Чижевська Лариса		
Юрчук Ольга	Шацьке поозер'я: пізнаємо, збережемо, примножимо.....	268–
		273

2. Буторина Н. Н., Екологічні стежки – від ідеї до проекту / Н. Н. Буторина, Я. І. Орестов, К. : [б.в.], 2008.
3. Вербицький В. В. Формування практичного розуму цілеспрямованого учня (з досвіду сталого розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти) / В. В. Вербицький. К. : Деміург, 2002. 232 с.
4. Вісник позашкілля. Вип. № 6. Навчально-виховна екологічна стежка / Упоряд. О. Кульчицька. – Львів, 2009. – 39 с.
5. Гетьман В. І. Про надання платних послуг установами природно-заповідного фонду // Рідна природа. – 2001. – № 5. – С. 10–14.
6. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники») / Я. П. Дідух, В. М. Єрмоленко, О. Т. Крижанівська та ін. К., 2000. С. 6–7.
7. Концепція екологічної освіти в Україні. Затверджена рішенням Колегії МОН України, протокол № 13/6 –19 від 20.12.2001 р. // Директор школи. – 2002. – Квітень. – № 16. – С. 20–29.
8. Мелаш В. Д. Формування екологічної культури школярів: навч.-метод. посіб. / В. Д. Мелаш, Л. Г. Вельчева, В. В. Молодиченко. – Мелітополь : Вид-во Мелітополь, 2009. – 148 с.
9. Сергієнко Т. С. Екотуризм, як складова екологічної освіти / Т. С. Сергієнко, Н. М. Дикаренко. К. : [б.в.], С.15–17.
10. Ткаченко Т. І. Еколого-економічні та соціальні аспекти сталого розвитку туризму / Т. І. Ткаченко // Вісн. УДУВГП. Економіка. Вип. 2 (26), част. II. зб. наук. пр. – 2004. – С. 588–594.

Надія ЧИР,

кандидат географічних наук, доцент

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород;

Роман КАЧАРОВСЬКИЙ,

магістр географії;

Ірина ЄРКО,

кандидат географічних наук, доцент;

Лариса ЧИЖЕВСЬКА,

кандидат географічних наук, доцент Східноєвропейського національного

університету імені Лесі Українки, м. Луцьк

РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ БАСЕЙНУ РІЧКИ ВИЖІВКА

Території та об'єкти природно-заповідного фонду є основними природними елементами екологічної мережі і складають її природні ядра. Створення і підтримання науково обґрунтованої, репрезентативної, функціонально цілісної та ефективно керованої системи природоохоронних територій є гарантією збереження унікальних і типових природних ландшафтів, зменшення темпів втрати біорізноманіття.

Окрім свого первинного значення – збереження балансу в екосистемі, природоохоронні території сьогодні виконують й інші важливі функції. Зокрема, вони стають основою для розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Об'єкти ПЗФ можуть використовуватися у короткостроковому відпочинку, бути рекреаційними ресурсами під час пішохідного, велосипедного або кінного туризму, представляти дестинацію при прокладанні оглядових або тематичних маршрутів еколого-пізнавального спрямування, до прикладу геотуризму, орнітологічного туризму тощо.

Метою нашого дослідження є аналіз геопросторових особливостей природоохоронної мережі басейнової системи річки Вижівка та її використання в рекреаційній діяльності.

Річка Вижівка належить до басейну Прип'яті і являється її правою притокою першого порядку. Довжина річки – 82,0 км, площа водозбору – 1246 км². Коефіцієнт густоти річкової мережі досліджуваного басейну складає 0,85 км/км². Вижівка на території чотирьох адміністративних районів Волинської області: Ратнівського, Старовижівського, Любомльського і Турійського.

Басейн р. Вижівки має грушовидну форму, витягнуту з півдня на північ. Він займає частину обширної низинної рівнини з плоскою поверхнею. Заплава річки зайнята луками, місцями заболочена, заросла пущами. Більша частина поверхні басейну відкрита, розорана, окремими масивами зустрічаються ліси, які займають близько 22–25 % всієї площі. У верхів'ї річки заболоченість басейну становить 20–25 %, в середній і нижній частині збільшується до 34 %.

Природно-заповідний фонд басейну річки Вижівка станом на 2018 рік складає 23 об'єкти загальною площею 7705,5 га. З метою збереження, відтворення та відновлення цінних компонентів природи та підтримки екологічного балансу тут

виділено 14 заказників місцевого значення (рис .1), 1 заповідне урочище, 6 ботанічних пам'яток природи, а також 2 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

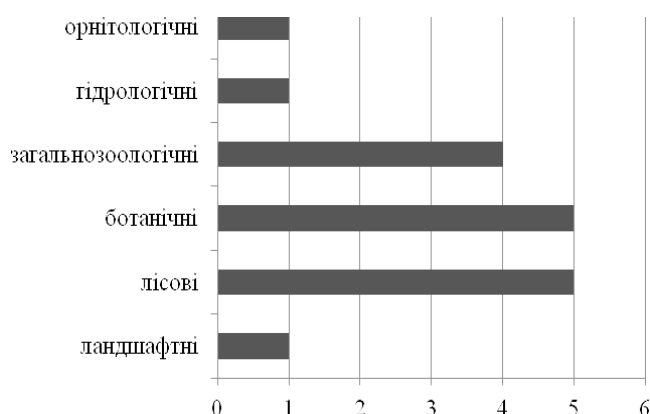

Рис. 1. Структура заказників у межах басейну річки Вижівка

Коефіцієнт заповідності території складає 2,9 %. Щільність об'єктів ПЗФ у басейні р. Вижівка становить 1,26 об'єкта/100 км². Це дещо менше, ніж значення відповідного показника по області (1,91) [2, с. 231]. При цьому, найбільша насиченість природоохоронними територіями характерна для Старовижівського та Любомльського районів басейну.

Із усіх об'єктів ПЗФ лише чотири (гідрологічний заказник «Вижівський», ландшафтний заказник «Чернявський», лісовий заказник «Вижівська дача», загальнозоологічний заказник «Старовижівський») мають площу, яка перевищує 50,0 га [2, с. 229], що свідчить про невисокі якісні характеристики ПЗФ досліджуваної території.

Єдиним об'єктом ПЗФ загальнодержавного значення є парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Здоров'я» що у смт Луків Турійському районі (13,6 га). Під охороною перебуває найстаріший в області дендропарк англійського типу, закладений ще у ХІХ ст., де ростуть дуби звичайні *Quercus robur*, липи дрібнолисті *Tilia cordata*, ясени звичайні *Fraxinus excelsior*, гіркокаштани *Aesculus* віком понад 275 років [1].

Саме цей об'єкт ПЗФ повинен стати основною платформою поширення екологічних знань. На базі парку можна проводити еколого-освітні акції, фестивалі, виставки, лекції, бесіди та круглі столи, на природоохоронну тематику, організувати еколого-освітні стежки.

Наявні гідрологічні заказники варто з'єднати ниткою водного туристичного маршруту. Окремі ділянки русла зарослі багаторічними трав'яними рослинами-злаками: тимофіївкою лучною *Phléum praténse*, лісохвостом лучним *Alopecurus pratensis*, тонконогом лучним *Poa pratensis*, грястицею збірною *Dactylis glomerata*, костирецею дучною *Festuca pratensis*, конюшиною лучною *Trifolium pratense*, очеретом *Phragmites australis* тощо [3], що перетворює його на так звану Волинську Амазонію.

Відсутність у басейні річки Вижівка поліфункціональних об'єктів вищої категорії заповідності не дає можливості розвивати у повній мірі різні напрями екологічного туризму. Туристична діяльність обмежується пізнавальним, ретельно регламентованим туризмом з урахуванням розмірів, специфіки природоохоронних територій.

Для оптимізації функціонування наявних об'єктів ПЗФ необхідно: забезпечити встановлення меж територій та об'єктів ПЗФ; запровадити адаптивний менеджмент в установах ПЗФ; забезпечити участь місцевого населення, природоохоронної громадськості, волонтерів, представників туристичного та іншого бізнесу в управлінні установами та об'єктами ПЗФ; впровадити сучасні методи системного інформування всіх верств населення про цінність таких територій, екосистемні послуги, які вони надають; організовувати на постійній основі обмін досвідом між працівниками установ ПЗФ щодо новітніх підходів у збереженні, охороні територій та об'єктів ПЗФ, організації наукової, еколого-освітньої, рекреаційної та туристичної діяльності.

Список використаних джерел

1. Карпюк З. К. Природний заповідний фонд Волинської області : альбом-каталог / З. К. Карпюк, В. О. Фесюк, О. В. Антипюк. – К. : ТОВ «ОК–Поліграф». 2018. – 136 с.
2. [Павловська Т. С.](#) Актуальні питання досліджень сучасного стану природно-заповідної мережі басейну р. Вижівка (правобережжя Прип'яті) / Т. С. Павловська, І. П. Ковальчук, Л. Л. Василюк // [Наук. зап. Терноп. нац. пед ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Географія.](#) – 2013. – № 2. – С. 228–233.
3. Природно-заповідний фонд Волинської області (Огляд територій і об'єктів природно-заповідного фонду в розрізі районів) / упоряд. М. Химин та ін. – Луцьк : Ініціал, 1999. – 48 с.

Ольга ЮРЧУК,

вчитель географії КЗ ЗСО «Луцький ліцей № 3»

Наукове видання

**Природно-заповідний фонд Волинської області:
освітній аспект**

Матеріали

обласної науково-практичної конференції

(Луцьк, 10 жовтня 2019 року)

Упорядники: *Н. В. Григор'єв, Мацюк Л.М.*

Технічний редактор:

Верстка:

Формат 60x84. Ум. друк. Арк.

Тираж ___ пр.. Зам.

Видавець і виготовлювач КП ІАЦ «Волиньенергософт»